

Demokrati i praktiken

En handledning för dig som arbetar i och med anpassade skolformer, med fokus på demokrati, ungas delaktighet och samverkan i kommunen.

MYNDIGHETEN FÖR UNGDOMS- OCH CIVILSAMHÄLLESFRÅGOR (MUCF)

är en statlig myndighet som tar fram och sprider kunskap om ungas levnadsvillkor och civilsamhällets villkor. MUCF fördelar statsbidrag som ger organisationer möjlighet att bedriva verksamhet. Myndighetens internationella samarbeten ger unga chansen att arbeta som volontär, studera eller praktisera i ett annat europeiskt land. MUCF ansvarar även för ungdomsenkäten LUPP – lokal uppföljning av ungdomspolitiken. Läs mer på mucf.se

MUCF har gett i uppdrag till Göteborgsregionen (GR) att ta fram denna handledning då GR sedan många år samordnar LUPP-arbetet i regionen. Över hälften av alla de unga som besvarade den anpassade LUPP-enkäten 2023 i Sverige hörde till Göteborgsregionens kommuner. I framtagande av handledningen har referensgruppsmöten genomförts med skolpersonal i anpassade skolor och tjänstepersoner i Göteborgsregionen.

GÖTEBORGSREGIONEN (GR) verkar för skolutveckling – från förskola till vuxen-utbildning. GR skapar och leder såväl kortare insatser i form av temapass, kurser och konferenser som långsiktiga utvecklingsprojekt för hela kommuner, professioner och nationella uppdragsgivare. GR har mångårig erfarenhet av demokratiundervisning genom metodutveckling, rollspel och kompetensutvecklingsinsatser.

Läs mer på goteborgsregionen.se

© Copyright MUCF 2025.

Materialet får fritt kopieras och användas i utbildningsverksamhet så länge källa anges.

Texter: Göteborgsregionen
Formgivning: Consid
Bilder: Pexels och AdobeStock

Kontaktuppgifter MUCF:
Telefon: 010-160 10 00
E-post: info@mucf.se
Webb: www.mucf.se

Innehåll

Förord.....	4
Inledning.....	6
Om materialet.....	8
Koppling till skolans styrdokument och värdegrundsuppdrag	9
Läroplan för anpassade skolformer.....	9
Om handledningens upplägg.....	11
Tillgänglighet	14
Demokratiarbete på HELA skolan	14
Del 1 – Öva och förstå demokratiska rättigheter.....	16
Min röst räknas	17
Öva enkätundersökning	19
Barns rättigheter enligt barnkonventionen.....	22
Hemliga val	25
Att genomföra ungdomsenkäten LUPP	28
Del 2 – Föra vidare och påverka.....	32
Elevråd för inflytande	33
Kontakt med kommunen	35
Dialog med beslutsfattare	37
Debattartikel	38
Samverkan inom kommunen	40
Kommunens invånarundersökningar.....	41
Kommunens lokaler och verksamheter	42
Material att använda i skolans arbete med demokrati.....	44

Förord

Att alla unga ges likvärdiga möjligheter att uttrycka sina åsikter och göra sina röster hörda är grundläggande i ett demokratiskt samhälle – och utgör kärnan i Sveriges ungdomsmål om delaktighet och inflytande.

När vi skapar förutsättningar för unga i anpassade skolformer att delta i demokratiska processer där de känner sig hörda och inkluderade, stärks både deras självkänsla och deras engagemang i frågor som rör deras vardag. Det bidrar samtidigt till att minska skillnader i ungas delaktighet och kunskap om demokrati. Genom att lyssna till ungas egna upplevelser och erfarenheter får vi som samhällsaktörer värdefulla insikter om deras behov. Det ger oss bättre möjligheter att anpassa undervisning, fritidsaktiviteter, hälsovård och andra insatser som kan förbättra ungas livsvillkor. På så vis kan vi tillsammans bygga en ungdomspolitik som inkluderar alla – oavsett funktionsförmåga.

Denna handledning vänder sig främst till lärare och skolledare i anpassade skolformer, men fungerar också som stöd för tjänstepersoner och förtroendevalda som arbetar med demokrati och delaktighet i kommuner. Den innehåller övningar i upplevelsebaserat lärande och ger praktiskt stöd i demokratistärkande arbete – bland annat genom ungdomsenkäter. Här lyfts även exempel på hur samverkan mellan skola och kommun kan stärka ungas inflytande.

Ungdomsenkäten LUPP – lokal uppföljning av ungdomspolitiken – är ett konkret verktyg för att samla in kunskap om ungas livssituation. Den finns i en anpassad version, som hjälper skolor och kommuner att identifiera utvecklingsområden och arbeta mer träffsäkert för att förbättra ungas villkor. Resultaten ger också ett värdefullt underlag för samverkan och stärker beslutsfattares medvetenhet om ungas behov.

Ett särskilt tack riktas till Göteborgsregionen, vars arbete med den anpassade ungdomsenkäten LUPP har varit en viktig utgångspunkt i framtagandet av denna handledning. Tack även till de skolor och kommuner som medverkat och bidragit i utformningen av handledningen.

Vi hoppas att handledningen inspirerar dig som arbetar med att öka delaktigheten och inflytandet bland elever i anpassade skolformer. Genom upplevelsebaserat lärande ges eleverna konkreta verktyg för att förstå och utöva demokrati – något som gynnar både individen och samhället i stort.

**Magnus Jägerskog,
Generaldirektör MUCF**

Inledning

Alla unga ska ha möjlighet att vara delaktiga i samhället – på sina egna villkor. Det är en grundläggande demokratisk rättighet.

Trots att unga med funktionsnedsättning, precis som andra unga, ofta har starka åsikter och ett stort engagemang, upplever de i lägre grad att de har inflytande över sina liv och över samhället.¹ De möter hinder som är fysiska, kommunikativa och attitydmässiga – och dessa riskerar att leda till att unga med funktionsnedsättning ställs utanför den demokratiska gemenskapen. I utvärderingar av demokratisatsningen Skolval i samband med allmänna val till riksdag och EU sedan 2002 till 2024², framkom att anpassade skolor deltagit i lägst grad. Det pekar på ett demokratiskt underskott som behöver åtgärdas. Genom att utgå från Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv³ säkerställer man att ungas delaktighet ses som en självklar rättighet, inte bara ett välvilligt initiativ. Delaktighet handlar inte bara om att få uttrycka sin mening, utan också om att känna sig lyssnad på – och att se att det unga säger har betydelse. Skolan spelar en avgörande roll i detta arbete, inte minst för elever i anpassade skolformer.

Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv – ett arbetssätt som bygger på att ungas rättigheter, perspektiv och delaktighet alltid ska beaktas i beslut och insatser som rör dem. Modellen består av sex odelbara komponenter: syn på unga, aktiv styrning, kunskap om unga, ungdomskompetens, ungdomsdriven delaktighet och offentligt driven delaktighet. Läs mer på mucf.se/ungdomsperspektiv

Denna handledning är främst framtagen till lärare och skolledare i anpassade skolformer, men kan även vara ett stöd för tjänstepersoner och förtroendevalda för att främja ungas delaktighet i kommunen. Den innehåller övningar i upplevelsebaserat lärande som ger eleverna möjlighet att träna på att uttrycka sina åsikter, fatta beslut tillsammans och lyssna på varandra. Den innehåller även praktiska demokratistärkande metoder såsom enkäter, samt exempel på samverkan mellan skola och andra delar av kommunen.

1 MUCF, 2025: Unga med funktionsnedsättning, En lägesbeskrivning av deltagande och förutsättningar inom områdena kultur och fritid samt demokratisk delaktighet

2 mucf.se/skolval

3 mucf.se/ungdomsperspektiv

Ungdomsenkäten LUPP – lokal uppföljning av ungdomspolitiken⁴ – är ett konkret verktyg för att öka ungas delaktighet och inflytande. Sedan 2023 finns en anpassad version av enkäten som gör det möjligt för fler unga, bland annat de som går i anpassade skolformer, att göra sin röst hörd. Genom att låta elever i anpassade skolformer delta i LUPP skapas ett sammanhang där deras erfarenheter och perspektiv lyfts fram på ett systematiskt sätt. Det stärker elevernas självkänsla, ger dem en konkret möjlighet att påverka sin vardag och bidrar till att utveckla deras demokratiska kompetens.

LUPP är även ett kraftfullt verktyg för skolor, kommuner och deras beslutsfattare. När ungas åsikter och behov samlas in inom områden som skola, fritid, hälsa och framtid, skapas ett värdefullt underlag för att utveckla en ungdomspolitik som verkligen inkluderar alla – oavsett funktionsförmåga. LUPP kan dessutom fungera som en bro mellan skolan och andra samhällsaktörer som socialtjänsten, fritidsverksamheter, vården och arbetsförmedlingen. Med rätt kunskap går det att sätta in insatser i tid – vilket kan bidra till förbättrade livsvillkor och ökade framtidsmöjligheter.

Genom verktyg och konkreta övningar i denna handledning stärks elevernas förståelse för demokrati och hur de kan göra sin röst hörd – till exempel genom enkäter som LUPP. På ett lustfyllt och meningsfullt sätt rustas eleverna att bli aktiva medborgare i ett samhälle där alla röster räknas.

4 mucf.se/lupp

Om materialet

Syftet med handledningen är att med koppling till skolans styrdokument fungera som ett komplement till demokratiundervisning i anpassad grundskolas senare år och anpassad gymnasieskola. Fokus ligger på ungas delaktighet och påverkan.

Handledningens förslag på lektioner och undervisning bygger på upplevelsebaserat lärande. Övningarna syftar till att öka elevernas kunskaper om demokrati och inflytande och rusta dem för att bli aktiva medborgare.

Uppgifterna i handledningen utgår från ungdomsundersökningen LUPP. LUPP står för ”lokal uppföljning av ungdomspolitiken” och är en ungdomsenkät som sedan 2002 erbjuds av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och genomförs av kommuner, regioner och motsvarande för att följa upp och främja ungas livssituation.⁵ LUPP genomförs oftast på skolor. Undersökningen behandlar ungas vanor och attityder kopplat till bland annat skola, fritid, trygghet, inflytande och framtid. För elever i anpassade skolformer och med särskilda behov, finns en anpassad LUPP-enkät sedan 2023, som är framtagen för målgruppen. Ett ytterligare syfte med handledningen är att möjliggöra att ungdomsenkäten LUPP och dess resultat används som en del av demokratiundervisningen.

Materialet går att använda både om man har genomfört anpassad LUPP eller om man inte ännu har gjort det. Det går även bra att göra ett urval av övningar utifrån elevgruppens tidigare kunskaper.

⁵ <https://www.mucf.se/uppdrag/ungdomsenkaten-lupp>

Koppling till skolans styrdokument och värdegrundsuppdrag

Denna handledning har sin utgångspunkt i skolans styrdokument och skolans värdegrundsuppdrag. De betonar vikten av att undervisa om, genom och för demokratiska värderingar och förbereda eleverna för aktivt deltagande i samhället.

”Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på”.

Skollagen (2010:800)

Handledningen är framtagen för att i första hand användas i undervisningen i anpassade grundskolans senare år och anpassade gymnasieskolan. Den riktar sig också till hela skolans gemensamma arbete med att rusta eleverna för att aktivt kunna verka i och för vår demokrati.

Läroplan för anpassade skolformer

”Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.”

(Lgra22)

”Skolan ska gestalta och förmedla de värden och rättigheter som uttrycks i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Utbildningen ska utgå från vad som bedöms vara barnets bästa och eleverna ska få kännedom om sina rättigheter”.

(Lgra22)

Samhällskunskap – Anpassad grundskola

- Sveriges politiska system med Europeiska unionen, riksdag, regering, Sametinget, regioner och kommuner. Var olika beslut fattas samt individers och grupperns möjligheter att påverka beslut och samhällsutveckling. (Lgra22)

Vardagsaktiviteter – Anpassad grundskola ämnesområdet

- Demokratiska värden och beslutsprocesser samt hur människor kan påverka demokratiska beslut.
- De mänskliga rättigheterna, inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. (Lgra22)

Samhällskunskap – Anpassad gymnasieskola

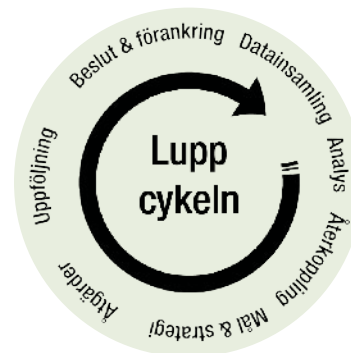
- Kunskaper om demokratiska värden och mänskliga rättigheter samt om samhällets organisation och beslutsprocesser.
- Förmåga att reflektera över politiska, ekonomiska och sociala frågor. (GY25)

Om handledningens upplägg

Handledningens upplägg tar avstamp i att utforska och träna demokrati nära elevernas vardag. Detta för att ge eleverna kunskap om sina rättigheter att delta i demokratiska processer och förbereda dem i att delta i undersökningar och att uttrycka sin åsikt. Den bygger på undervisning om demokrati som tillämpar och utforskar demokratiska processer, däribland hur ungdomsenkäter fungerar och hur svaren från dessa kan nyttjas för att påverka de ungas livsvillkor till det bättre. Materialet betonar genomgående att elevernas undervisning och förslag från eleverna ska kopplas ihop med beslutsfattare så att elevernas röster når även utanför skolan.

Handledningen är utformad för att passa in i LUPP-cykeln, vars faser många kommuner och regioner använder sig av i sitt arbete med ungdomsenkäten LUPP. Dessa faser känns även igen i många andra enkäter. Därigenom kan handledningen fungera som ett stöd i samverkan mellan de som arbetar inom skola och de tjänstepersoner och förtroendevalda som arbetar för att främja demokrati och ungas delaktighet.

Materialets första del med lektioner som ligger nära elevens vardag i skolan hör ihop med cykelns faser kring förankring samt att öva och förstå sina rättigheter. Del två hör ihop med analys och återkoppling efter genomförd enkät. I del två ges eleverna också möjlighet att föra vidare sina åsikter och påverka för förändring.

Den anpassade ungdomsenkäten LUPP innehåller fem olika områden:

Fritid | Hälsa | Trygghet | Skola | Framtid

Lektioner och övningar i det här materialet berör dessa områden och övningarna kan kopplas till vad som är aktuellt utifrån er elevgrupp, skola och kommun. Ta del av enkätfrågorna på mucf.se/lupp.

DEL 1 – Öva och förstå demokratiska rättigheter

I handledningens första del finns lektionsupplägg som är nära elevernas vardag och som genomförs med klassen. Lektionerna bygger på att lära om rättigheter och demokratiska processer.

Tips för att genomföra enkät som del av en demokratisk process

Efter del 1 finns ett avsnitt som heter Att genomföra anpassad LUPP. För kommuner och regioner som genomför den anpassade ungdomsenkäten LUPP eller motsvarande enkät genomförs denna undersökning med fördel mellan del 1 och 2.

DEL 2 – Föra vidare och påverka

I del två finns förslag på aktiviteter med metoder för unga att påverka beslutsfattare. Den här delen ger inspiration kring hur resultatet av skoluppgifter kan nå utanför skolan och kopplas till den lokala kontext där de unga bor och lever.

Samverkan inom kommunen

I denna del ges förslag på hur skolan kan samverka inom kommunen för att stärka demokratiundervisningen.

Tillgänglighet

Det är viktigt att engagera och tillgängliggöra demokratiarbete för alla elever.

Elever i anpassade skolformer är en heterogen grupp och även om materialet är framtaget för anpassade skolformer behöver undervisande skolpersonal anpassa delar i materialet till sin aktuella elevgrupp.

Materialet kan även användas i grundskolans tidigare och senare år och användas som inspiration för planering av demokratiundervisning. Många elever som har behov av anpassning går inte i anpassad skola. Med andra ord behöver alla skolor tänka in tillgänglighet i arbetet.

Materialet innehåller inte bildstöd till uppgifterna eftersom det inte är ett elevmaterial. Personal som använder materialet behöver utgå från elevernas förutsättningar. En rekommendation är att skolan vid behov utgår från det bildstöd som är känt av eleverna. En lista med ord och begrepp som används under lektionerna finns i slutet av övningsbeskrivningarna.

Demokratiarbete på HELA skolan

1. Prata ihop er i arbetslaget eller på skolan om hur handledningen kan användas i ett demokratitema som genomsyrar hela skoldagen/veckan – inte bara under lektionstid, utan även under raster, måltider och andra aktiviteter, för att göra demokratifrågor till en del av elevernas hela skolmiljö.
2. Involvera all personal på skolan som möter eleverna, exempelvis elevhälsa, elevassistenter och matsalspersonal.
3. Samtala kontinuerligt om hur ni lyfter in demokrati och delaktighet både i skolan och i fritidshem.

Del 1

Öva och förstå demokratiska rättigheter

I den här delen hittar du lektionsupplägg som är nära elevernas vardag och som genomförs med klassen. Lektionerna bygger på att lära om rättigheter och demokratiska processer. De går att genomföra under ett lektionstillfälle och kan med fördel repeteras för att befästa elevernas kunskaper.

Min röst räknas

Syftet med denna lektion är att introducera eleverna till begreppen delaktighet och påverkan i deras närmiljö, exempelvis i klassrummet. Genom att arbeta med ett vardagsnära dilemma får de öva på att uttrycka sina åsikter i ett tryggt sammanhang och använda enkla demokratibegrepp. Lektionen syftar till att stärka elevernas förståelse för hur de kan vara med och påverka gemensamma beslut och reflektera över vad delaktighet betyder.

Förberedelser

Förbered ett valfritt vardagsnära dilemma eller utmaning som kan äga rum i klassrummet. Det kan handla till exempel om att välja en klassaktivitet (filmvisning, musikstund eller uteaktivitet).

Sätt upp en tydlig tidsplanering på tavlan över vilka moment som sker under lektionen och ungefärlig tid.

Genomförande

1. Introduktion

Förklara kort att lektionen handlar om hur vi kan påverka vår vardag i skolan. Gå igenom viktiga ord, till exempel "rösta", "förslag" och "besluta". Visa bilder och ge korta, konkreta exempel på vad begreppen betyder om det behövs.

2. Diskussion och förslag

Presentera dilemmat eller valet: "På fredag har vi en timmes fri aktivitet. Ska vi titta på en film, lyssna på musik eller gå ut i parken?". Låt eleverna prata två och två eller i mindre grupper om vad de tycker. Skriv upp deras förslag på tavlan.

3. Röstning

Varje elev får rösta på det alternativ de föredrar genom handuppräckning eller genom att lägga en liten lapp i en låda märkt med ett alternativ. Räkna tillsammans rösterna och visa eleverna vilket förslag som vann.

4. Reflektion

Ställ frågor till klassen, till exempel:

- "Hur kändes det att få rösta?"
- "Vad hände när vi bestämde tillsammans?"

Koppla gärna tillbaka till ordet "delaktighet" och det faktum att alla fick vara med och bestämma.

Avslutning

Notera hur eleverna deltog i övningen. Förstod de begreppen? Var de delaktiga i röstningen? Visade de engagemang? Utvärdera med hjälp av en enkel självskattning, till exempel att eleverna får markera med en glad, neutral eller ledsen symbol för att visa hur de upplevde delaktigheten.

Denna lektion kan genomföras flera gånger med olika teman. Vid varje genomförande kan klassen fortsätta att öva begreppen.

Begreppslista som kan användas till lektionen

Rösta – När vi röstar får alla säga vad de tycker genom att välja ett alternativ. Det gör vi till exempel genom att räcka upp handen eller lägga en lapp i en låda.

Förslag – Ett förslag är en idé om vad vi kan göra. Vi kan komma på flera förslag och sedan välja det som flest gillar.

Besluta – Att besluta betyder att vi bestämmer oss för något tillsammans, till exempel vad vi ska göra på fredag.

Delaktighet – Delaktighet betyder att alla får vara med och säga vad de tycker och känna att deras åsikt är viktig.

Demokrati – Demokrati handlar om att alla får vara med och bestämma tillsammans. Vi lyssnar på varandra och röstar för att ta beslut.

Majoritet – Majoritet betyder att de flesta vill samma sak. När vi röstar vinner det alternativ som flest personer väljer.

Diskutera – Att diskutera betyder att prata med varandra och dela idéer eller åsikter. Vi lyssnar på vad andra tycker och berättar vad vi själva tänker.

Vill du ha mer inspiration för din demokratiundervisning?

I materialet Prata demokrati i anpassad skola finns färdiga lektionsupplägg, begreppsförklaringar och pedagogiska verktyg för att stärka undervisningen och skolans demokratiuppdrag. Ni hittar materialet i MUCF:s demokratipaket: mucf.se/demokratipaketet

Öva enkätundersökning

Syftet med lektionen är att ge eleverna en grundläggande förståelse för hur enkätundersökningar fungerar och hur de används för att samla in åsikter och fakta. Eleverna får praktisk erfarenhet av att fylla i en enkät och lär sig hur resultaten kan analyseras och användas för att påverka beslut. Lektionen har koppling till demokratiska processer genom att visa hur enkätundersökningar kan användas för att ge alla möjlighet att göra sin röst hörd och bidra till förbättringar i vardagen.

Förberedelser

Förbered en enkel enkät med tre frågor som eleverna ska få svara på under lektionen. Den första frågan är en envalsfråga, den andra en flervalsfråga och den tredje och sista en skattningsfråga. Exempel:

1

Fråga 1 – envalsfråga:

”Vilken av dessa aktiviteter tycker du bäst om att göra på rasten?”

- ☐ Spela fotboll
- ☐ Rita eller pyssla
- ☐ Prata med vänner
- ☐ Annat: _____

2

Fråga 2 – flervalsfråga:

”Vad brukar du göra på rasten? Du kan kryssa i flera alternativ.”

- ☐ Spela fotboll
- ☐ Rita eller pyssla
- ☐ Prata med vänner
- ☐ Läs en bok
- ☐ Annat: _____

3 Fråga 3 – skattningsfråga:

”Hur mycket håller du med om påståendet – ’Rasten är den bästa delen av skoldagen.’”

- ☐ Håller inte med alls
- ☐ Håller delvis inte med
- ☐ Neutral
- ☐ Håller delvis med
- ☐ Håller med fullständigt

Genomförande

1. Introduktion

Inled lektionen med en diskussion. Fråga eleverna:

- ”Har du någonsin fyllt i en enkät?”
- ”Varför tror du att man gör enkätundersökningar?”
- ”Vad tror du händer med svaren från en enkät?”

2. Gå igenom och svara på enkäten

Ge varje elev en kopia av enkäten du tagit fram. Förklara varje fråga kort och svara på eventuella frågor innan de börjar fylla i svaren. Uppmuntra eleverna att vara ärliga och engagerade när de fyller i enkäter.

3. Samla in och sammanställ svar

Samla in svaren och sammanställ resultatet på tavlan eller på ett blädderblock. Omvandla svaren på fråga 3 till siffror om du snabbt vill räkna ut medelvärde.

Du kan dela upp denna lektion i två lektioner så att du hinner sammanställa svaren mellan tillfällena.

4. Diskutera enkätens resultat

Förklara att beslutsfattare använder enkäter på liknande sätt för att förstå vad människor tycker och för att kunna förbättra saker.

Fråga eleverna:

- "Vad kan vi lära oss av dessa svar?"
- "Hur kan vi använda den här informationen för att göra rasten bättre för alla?"

Avslutning

Sammanfatta lektionen och poängtera att enkätundersökningar är viktiga för att få veta vad många tycker, inte bara en person. Uppmuntra eleverna att vara ärliga och delaktiga när de i framtiden fyller i enkäter.

Fråga eleverna:

- "Vad tyckte ni om att fylla i enkäten? Var det lätt eller svårt?"
- "Kan ni komma på fler frågor som skulle kunna vara med i en sådan här undersökning?"

Denna lektion kan genomföras flera gånger med olika teman. Fortsätt öva begreppen.

Begreppslista som kan användas till lektionen

Enkät – En enkät är frågor som många får svara på för att vi ska förstå vad människor tycker eller behöver.

Rösta – När vi röstar får alla säga vad de tycker genom att välja ett alternativ, till exempel genom att räcka upp handen eller lägga en lapp i en låda.

Alternativ – Alternativ betyder olika val som vi kan välja mellan.

Resultat – Resultat är vad vi får fram när vi tittar på alla svaren tillsammans.

Fakta – Fakta är saker vi får reda på genom att fråga många människor och samla svar.

Beslut – Ett beslut är när vi bestämmer oss för något, ofta med hjälp av svaren från en enkät.

Delaktighet – Delaktighet betyder att alla får vara med och säga vad de tycker.

Barns rättigheter enligt barnkonventionen

Syftet med lektionen är att lära eleverna om sina rättigheter enligt barnkonventionen och hur dessa rättigheter påverkar deras liv. Genom diskussion och kreativa övningar får de möjlighet att förstå, identifiera och reflektera över sina rättigheter. Lektionen stärker elevernas medvetenhet om att rättigheterna gäller alla barn och betonar vikten av att skydda dem i vardagen.

Förberedelser

Förbered A4-papper med bilder som symboliserar olika rättigheter som beskrivs i barnkonventionens artiklar. Det kan exempelvis vara bilder som visar:

- Ett barn som går i skolan (Rätt till utbildning, artikel 28).
- Ett barn som leker (Rätt till lek och vila, artikel 31).
- Ett barn som pratar med en vuxen (Rätt att bli lyssnad på, artikel 12).
- Ett barn som får vård (Rätt till hälsa, artikel 24).

Förbered även motsvarande lappar som beskriver rättigheten i ord.

Som en del av lektionen ska ni tillsammans bygga ett rättighetsträd. Förbered en bild av ett enkelt träd på ett blädderblock eller på tavlan inför lektionen. För att skapa känslan av ett träd, förbered papperslappar som har formen av löv. Utifrån förmåga och förutsättningar kan eleverna göra sina egna löv.

Genomförande

1. Introduktion

Inled med några frågor. Anteckna elevernas svar på tavlan:

- "Vad betyder ordet rättighet för er?"
- "Kan ni ge ett exempel på något som ni tycker att alla barn borde ha rätt till?"

Förklara begreppet rättigheter på ett enkelt sätt:

Rättigheter är saker som alla barn har rätt till. Det kan till exempel vara skydd, utbildning, att få säga sin åsikt och att bli behandlade lika. Barnkonventionen är som ett löfte som de flesta länder har gått med på för att skydda barn.

2. Mina rättigheter

Gör en matchningsövning:

- Ta fram de bilder på barns rättigheter som du förberett. Fråga eleverna vad de tror att respektive bild handlar om.
- Lägg ut bilderna och lappar som beskriver rättigheten med ord (till exempel Rätt till utbildning) på ett bord. Låt eleverna matcha rättigheten med rätt bild. Ge ledtrådar och hjälp om det behövs.

Reflektera över verkligheten:

Fråga eleverna:

- "Känner ni att ni har dessa rättigheter?"
- "Varför är rättigheterna viktiga?"

3. Rättighetsträdet

Skapa ett rättighetsträd:

- Ta fram bilden av trädet du förberett eller rita snabbt ett stort träd på ett blädderblock eller på tavlan. Ge varje elev ett pappersblad utklippt som löv eller be dem göra egna löv.
- Be eleverna att välja en rättighet var som de ritar eller skriver upp på ett löv. Du kan använda rättigheterna från den första delen, eller lägga till fler.

Bygg trädet tillsammans:

- Klistra upp löven på trädet och läs upp rättigheterna tillsammans.
- Diskutera elevernas val gemensamt.

Fråga eleverna:

- ”Hur kan vi se till att alla barn får del av sina rättigheter?”
- ”Vad kan ni göra om ni känner att en rättighet inte respekteras?”

Avslutning

Diskutera rättigheter i vardagen:

Avsluta lektionen genom att sammanfatta att alla barn har rättigheter som är till för att skydda dem och göra deras liv bättre. Uppmuntra eleverna att prata med en vuxen de litar på om de känner att en rättighet inte följs.

Begreppslista som kan användas till lektionen

Rättighet – En rättighet är något som alla barn har rätt till, som att gå i skolan, leka eller bli lyssnad på.

Barnkonventionen – Barnkonventionen är en lista med regler som säger vilka rättigheter alla barn i världen har.

Skydd – Skydd betyder att vuxna ska ta hand om barn och se till att de är trygga.

Utbildning – Utbildning betyder att alla barn ska få gå i skolan och lära sig saker.

Lek – Lek betyder att alla barn ska få tid att leka och vila.

Att bli lyssnad på – Att bli lyssnad på betyder att vuxna ska höra vad barn tycker och tänka på det när de bestämmer saker.

Rättighetsträd – Ett rättighetsträd är en bild vi gör tillsammans för att visa vilka rättigheter som är viktigast för oss.

Hemliga val

Syftet med lektionen är att ge eleverna en grundläggande förståelse för varför vi röstar i val och vad det innebär att alla får vara med och bestämma. Genom ett simulerat val i klassrummet lär de sig hur ett val går till, får veta mer om konceptet med hemliga val och får träna på att rösta i en trygg och praktisk miljö.

Förberedelser

Förbered små lappar för att skriva eller rita röster på. Ta även fram en låda som kan användas för att samla röster (exempelvis en skolåda). Du behöver även en tavla eller blädderblock för att skriva upp resultaten.

Genomförande

1. Introduktion – varför röstar vi?

Börja med att fråga eleverna:

- ”Vet ni varför vi röstar i val?”
- ”Vad tror ni händer om bara en person får bestämma allt?”

Förklara på ett enkelt sätt att vi röstar för att alla ska få chansen att säga vad de tycker och för att bestämma saker tillsammans.

Presentera tre alternativ för något ni i klassrummet kan bestämma tillsammans, exempelvis:

- ”Vilken aktivitet ni ska göra på fredag: måla, lyssna på musik eller spela spel?”
- ”Vilken bok ni ska läsa nästa gång?”

Diskutera kort vad alternativen innebär, så att alla förstår.

2. Övning: Hemliga val

Förklara hur ett hemligt val fungerar:

”När vi röstar i ett hemligt val skriver vi vad vi tycker på en lapp och lägger den i en låda. Ingen annan ser vad vi röstat på. Det är för att alla ska våga säga vad de tycker.”

TIPS!

Kontakta kommunen och fråga om ni kan få låna röstbås och tillhörande material för att göra genomförandet så autentiskt som möjligt.

Genomför valet:

- Dela ut lapparna och pennor till alla elever.
- Låt varje elev skriva ner sitt val eller rita en bild som visar vad de väljer.
- Samla in rösterna i en låda.

Räkna rösterna tillsammans:

- Öppna lådan och räkna rösterna högt.
- Skriv upp resultatet på tavlan och visa vilket alternativ som fick flest röster.

Avslutning

Diskutera med eleverna utifrån följande frågor:

- ”Hur kändes det att rösta?”
- ”Tyckte ni att det var rättvist att alla fick rösta?”
- ”Vad hade hänt om bara några fick rösta?”

Förklara att när vi röstar i stora val, till exempel för att välja politiker, fungerar det på ett liknande sätt.

Begreppslista som kan användas till lektionen

Rösta – Att rösta betyder att säga vad du tycker genom att välja något.

Val – Ett val är när vi väljer mellan olika alternativ.

Hemligt val – I ett hemligt val ser ingen vad du röstar på.
Du kan välja fritt utan att någon annan påverkar dig.

Vill du veta mer...?

- I materialet Prata demokrati i anpassad skola ges även inspiration från MUCF:s arbete med skolval – en nationell demokratisatsning där elever får pröva att rösta på politiska partier inför riksdags- och EU-val.
- Om skolval inte genomförs just nu, kan skolor själva anordna ett val med partier eller frågor som är relevanta för elevernas vardag, med fördel med stöd av resultat från ungdomsenkäten LUPP.

Visste du? Utvärderingar av skolval över tid, 2002–2024, visar att anpassade skolor tyvärr deltar i lägst grad. Det är viktigt att alla elever får ta del av demokratisatsningar.

På mucf.se/skolval kan du läsa mer om skolval, ta del av tidigare resultat och se aktuella skolval.

Att genomföra ungdoms- enkäten LUPP

Många regioner, kommuner och skolor genomför enkäter.
Resultaten analyseras och är en grund för förbättringsarbete.
Att delta i en enkätundersökning är ett sätt att ha inflytande.

Anpassade ungdomsenkäten LUPP

MUCF erbjuder sedan 2002 ungdomsenkäten LUPP, lokal uppföljning av ungdomspolitiken, till kommuner och regioner. Sedan 2023 finns den även i en anpassad version för elever med särskilda behov såsom elever i anpassade skolformer.

Den anpassade enkäten är målgruppsanpassad:

- Färre frågor, utifrån fem områden: fritid, hälsa, trygghet, skola, framtid.
- Anpassat språk.
- Med och utan bildstöd.

Du kan ta del av mer information om ungdomsenkäten LUPP på vår hemsida mucf.se/lupp och se hur dess anpassade versioner med och utan bildstöd ser ut.

Om er kommun inte genomför ungdomsundersökningen LUPP går det bra att utgå från en annan enkät som kommunen eller skolan använder.

Tips om att genomföra enkäter med elever i behov av stöd och elever i anpassade skolformer

- Se över om enkäten ska göras digitalt eller i utskriven version. Om det finns möjlighet att välja, utgå från vad som är bäst för din elevgrupp.
- Förklara vad en enkät är. Koppla gärna tillbaka till lektionen ”Öva enkätundersökning”.
- Förklara syftet med enkäten. Vem vill ha svaren? Varför vill de samla in svar?
- Berätta för eleverna vem som kommer att läsa deras svar och hur de kommer få möjlighet att ta del av resultatet.
- Gå igenom och visa olika svarsalternativ: envalsfrågor, flervalsfrågor och skattning. Koppla gärna tillbaka till lektionen ”Öva enkätundersökning”.
- Gå igenom begreppet anonym och att det betyder att ingen vet vem som har svarat vad.
- I genomförandet av enkäten kan skolpersonal som är med vid tillfället visa enkäten på storbild och gå igenom en fråga i taget.
- Om eleverna behöver frågorna upplästa och den funktionen inte finns, läs upp frågorna för eleven eller eleverna.
- För elever som behöver individuellt stöd under genomförandet behöver skolpersonalen hitta sätt så att eleven ändå kan vara anonym i möjligast mån.
- Om elever känner sig osäkra på några frågor, bekräfta att det är okej att känna sig osäker men det är viktigt med elevens åsikt.
- Ta paus om det behövs!

TIPS!

Boka in en återkopplings-träff med tjänstepersoner och beslutsfattare i kommunen, där de bjuds in till klassen/skolan för att prata om enkätresultat.

Del 2

Föra vidare och påverka

I den här delen finns förslag på aktiviteter med metoder för unga att påverka beslutsfattare. Här finns inspiration för hur resultat av skoluppgifter och enkätundersökningar kan nå utanför skolan. Om ni har genomfört den anpassade ungdomsenkäten LUPP eller annan enkät kan ni använda resultatet från den. Be kommunens ansvariga om att få ta del av resultaten.

Aktiviteterna är mer omfattande än de kortare lektionsplaneringarna i del 1.

Elevråd för inflytande

Syftet med denna del är att stärka elevernas inflytande genom att genomföra möten i klassråd, elevråd och elevkår. Genom dessa kommer elevernas röster fram. Det finns värdefulla möjligheter att föra samtal med eleverna kring vilken beslutsfattare man ska kontakta för att genomföra önskade förändringar. Detta synliggör hur processen från idé till beslut går till.

Vad eleverna lär sig

Genom elevråd får eleverna möjlighet att uttrycka åsikter och idéer på ett tydligt sätt och lär sig arbeta tillsammans som en grupp för att lösa problem och uppnå gemensamma mål. Elever som deltar i elevråd får öva på att inta olika ledarskapsroller, som att vara ordförande eller sekreterare och får erfarenhet av att delta i och leda möten. Genom att delta i samtal och följa ett förslag till beslut bygger eleverna självkänsla och mod att uttrycka sig. Elevinflytande kan stärka elevernas känsla av att kunna påverka sin omgivning, både i skolan och utanför.

Att planera och genomföra elevråd

- Elevråd ska genomföras kontinuerligt under läsåret och ska drivas av eleverna själva med stöd av skolpersonal. Elevråd som genomförs på skolan är oftast en fortsättning på klassråd som skett i varje enskild klass.
- Frågor som elever tar upp i elevråd är vanligtvis kopplade till skolans ute- och innemiljö, till skolmat samt till skol- och rastmaterial, men kan självklart innefatta många olika områden. Det viktigaste är att utgå från eleverna.
- Till denna övning finns ett interaktivt elevmaterial som stödjer eleverna i mötesprocessen. Med hjälp av materialet kan eleverna själva leda mötet och få stöd i mötets olika delar. Du visar materialet på en dator som du med fördel kopplar upp så att alla elever ser.
- Du hittar materialet här:
<https://ps.goteborgsregionen.se/elevråd>

TIPS!

Du kan även ta stöd av Sveriges Elevråd, Sveriges Elevkårer samt Elevernas riksförbund.

Så här kan du jobba med demokrati och delaktighet genom elevråd:

- Utifrån skolans tidigare arbete med elevinflytande, besluta om ni ska starta med endast klassråd eller om ni är redo att ha ett elevråd på skolan med representanter från alla eller flera klasser.
- Om din elevgrupp inte genomfört elevråd tidigare behöver du samla eleverna och berätta om vad ett elevråd gör och hur eleverna kan vara med och påverka i skolan. Du kan redan här utgå från det interaktiva elevmaterialet ovan. Ta fram bildstöd om eleverna behöver det.
- Om eleverna inte kommer med förslag på önskade förändringar kan det vara bra att ge dem stöd genom att diskutera ett område i taget, till exempel skolans utemiljö, skolans innemiljö, skolmaten och rastmaterial.
- Om eleverna kommer med förslag på förändring behöver du som skolpersonal hjälpa eleverna med nästa steg – vilken beslutsfattare ska de kontakta? Här kan du utgå från frågan om vem vi ska kontakta för att gå vidare och ge exempel i form av skolpersonal, matsalspersonal, vaktmästare, rektor eller annan person i kommunen.
- Efter genomfört elevråd kan du göra en reflektionsrunda med eleverna. Ställ frågor som:
 - ”Hur kändes det att vara på elevråd?”
 - ”Vad är du nyfiken på att följa upp nästa gång?”
- Viktiga begrepp som förekommer är: **Elevråd** (möte), **förslag**, **beslut**, **ordförande**, **sekreterare**, **protokoll**.

Om ni genomfört den anpassade ungdomsenkäten LUPP, se om det är något i era resultat kopplat till skola som kan fördjupas i elevrådsarbetet.

Kontakt med kommunen

Syftet med lektionen är att ge eleverna möjlighet att förstå hur de kan påverka sin omgivning genom att framföra sina åsikter till beslutsfattare i kommunen. Eleverna får lära sig att uttrycka sina tankar på ett enkelt och tydligt sätt, samtidigt som de får en praktisk erfarenhet av demokratiska processer. Lektionen syftar också till att stärka elevernas självförtroende och känsla av att deras perspektiv är värdefullt och kan bidra till förändring i samhället.

Vad eleverna lär sig

Eleverna lär sig att deras åsikter är värdefulla och att de kan påverka beslut i sin kommun. De övar på att uttrycka sina tankar tydligt, samarbeta med andra och tänka ut konkreta lösningar på problem. Aktiviteten ger också en praktisk förståelse för demokratiska processer och stärker deras självförtroende i att kommunicera med vuxna och beslutsfattare. Samtidigt får de träna på att delta aktivt i samhället och får känna att deras röster spelar roll.

Att planera och genomföra kontakt

- Börja med en introduktion där eleverna får lära sig att de kan vara med och påverka beslut, inte bara i skolan utan också i när det gäller andra delar av kommunen där de bor. Visa en bild på ett kommunhus eller en annan kommunal symbol. Förklara att uppgiften handlar om att berätta för kommunen vad eleverna tycker är viktigt. Förklara gärna för eleverna att skolor kan vara kommunala, statliga eller fristående (friskolor).
- Fortsätt med att knyta an till elevernas intressen genom att ställa frågor som "Vad skulle ni vilja ändra eller förbättra i kommunen?". Samla elevernas idéer på tavlan. Du kan inspirera eleverna genom att ge exempel, som:
 - Fler lekparkar.
 - Bättre fritidsaktiviteter.
 - Fler platser att träffas på.
- Därefter får eleverna skapa ett meddelande till kommunen. Dela ut en mall med rubriken "Vi vill berätta för kommunen att..." och hjälp eleverna att fylla i korta meningar med deras idéer, som "Vi vill ha fler parkbänkar" eller "Vi vill ha fler aktiviteter på fritiden".

- Nästa steg är att öva på hur man kan kommunicera sina idéer. Visa en bild på en lokal politiker eller en annan symbol för kommunen. Diskutera olika sätt att lämna över förslagen, som att skicka ett brev, skicka ett mejl eller bjuda in en politiker till skolan. Om möjligt, visa ett kort videoklipp som illustrerar hur en kommun arbetar eller hur förslag lämnas över.
- Avsluta med en reflektion där eleverna får dela med sig av hur det kändes att skriva sina förslag. Fråga vad de tror kommer hända med deras idéer. Påminn dem om att deras åsikter är viktiga och att vuxna i kommunen vill lyssna på unga. Detta stärker deras självförtroende och känsla av delaktighet.

Dialog med beslutsfattare

Att genomföra dialogmöten mellan unga och beslutsfattare syftar till att fördjupa åsikter, förslag och idéer från de unga. Genom möten med beslutsfattare får de unga se att demokratin finns nära dem.

Vad eleverna lär sig

Eleverna får lära sig att förbereda sig inför ett möte och formulera vad de vill ha ett samtal om. Eleverna får också möjlighet att praktiskt lära sig om hur idéer kan bli verklighet och leda till beslut.

Att planera och genomföra dialogmöte

- Ta kontakt med kommunens politiker och bjud in dem till ett samtal med eleverna. När ni planerar innehållet kan ni utgå från enkätresultat som eleverna jobbat vidare med, en fråga från elevrådet som är kopplat till kommunens arbete eller om ni fått ett svar från kommunen på en tidigare fråga.
- Genomför dialogen med beslutsfattare i en miljö där eleverna är trygga. Genomför gärna en relationsbyggande startaktivitet för att möjliggöra en gemensam upplevelse innan samtal drar igång. Till exempel kan ni bjuda in beslutsfattare till olika aktiviteter som att spela spel, spela fotboll eller fika tillsammans. Var gärna kreativa – ni kommer säkert på fler idéer, och ta gärna hjälp av eleverna i planeringen.
- Dialogen med beslutsfattare är ett samtal där eleverna får möjlighet att berätta vad de tycker om olika saker. Några teman ni kan bygga samtalet på är till exempel: fritid, skola, trygghet, demokrati och delaktighet, framtid och arbete. Dessa teman ingår alla i ungdomsenkäten LUPP. Om det är något område i ungdomsundersökningen som klassen deltagit i är det bra att fånga upp det här.
- Efter dialogen med beslutsfattare behöver ni göra en avslutande reflektion med eleverna. Utgå från frågor som:
 - ”Hur var det att träffa politikerna?”
 - ”Blev ni lyssnade på?”
 - ”Har det varit intressant?”
- Glöm inte att bjuda in till uppföljning eller be beslutsfattarna återkoppla hur de gått vidare efter samtalet med eleverna på skolan.

TIPS!

Förbered de beslutsfattare som ska närvara på att anpassa sitt språk. Säkerställ även att skolpersonal som känner eleverna kan närvara som stöd.

Debattartikel

Syftet med lektionen är att utveckla elevernas förmåga att formulera och uttrycka sina åsikter på ett strukturerat och övertygande sätt. Syftet är också att visa eleverna att de kan vara med och påverka sin omgivning. Genom att skriva och publicera debattartiklar eller skapa en podcast får eleverna konkreta verktyg för att delta i samhällsdebatten. Det kan stärka deras känsla av delaktighet och inflytande i frågor som berör dem.

Vad eleverna lär sig

Genom att arbeta med argumentation och struktur i skrivandet får eleverna möjlighet att framföra sina tankar och idéer på ett tydligt och engagerande sätt. Målet är att skapa förutsättningar för verkligt inflytande genom att skicka in artikeln till en tidning eller annan plattform, vilket också bidrar till elevernas känsla av att deras röster är viktiga och värdefulla.

Att planera och genomföra

- Förklara att en debattartikel är en text där man berättar vad man tycker om något viktigt och försöker övertyga andra om att hålla med. Ge exempel på en enkel debattartikel som till exempel kan handla om varför det borde finnas fler aktiviteter på rasten. Gå igenom strukturen med rubrik, inledning, argument och avslutning.
- Låt eleverna dela med sig av saker de tycker borde förbättras i skolan, hemmet eller samhället. Skriv ner förslagen på tavlan och låt klassen rösta fram ett ämne att fokusera på, till exempel "Fler aktiviteter på rasten" eller "En ny lekplats i vårt område."
- Hjälp eleverna att strukturera sin artikel genom att först skapa en tydlig rubrik som väcker intresse. Arbeta sedan fram en gemensam inledning som beskriver problemet och varför det är viktigt. Därefter låter du eleverna komma med argument som stödjer deras åsikt, och tillsammans väljer ni ut de två eller tre starkaste. Avslutningsvis formulerar ni en uppmaning till läsaren, som till exempel att skolledningen eller kommunen ska agera på elevernas idéer.

TIPS!

Kontakta en lokaltidning och hör om de kan publicera er artikel.

- När artikeln är klar, läs igenom den högt tillsammans och be eleverna ge förslag på förbättringar. Gör nödvändiga justeringar och skriv rent artikeln. Slutligen diskuterar ni var artikeln kan skickas in, till exempel en lokal tidning eller skolans nyhetsbrev. Diskutera också hur eleverna kan följa upp sitt budskap.
- Om det känns mer motiverande eller lättillgängligt för eleverna, kan de i stället spela in en podcast där de diskuterar sina åsikter och idéer genom att du som lärare intervjuar dem. Podden kan sedan delas med skollädaingen, lokalradion eller på sociala medier för att nå en bredare publik.

Vill du ha mer inspiration för din demokratiundervisning?

I materialet Redaktionen finns lektionsupplägg för upplevelsebaserat lärande. Eleverna agerar som redaktioner och ska undersöka ungas livssituation. Övningar kan anpassas till skolform och elevgrupp.

Du hittar materialet i MUCF:s demokratipaket: mucf.se/demokratipaketet

Samverkan inom kommunen

Att samverka mellan skola och övriga delar av kommunen i syfte att lära mer om demokrati är en värdefull möjlighet att skapa ett djupare engagemang och förståelse hos eleverna.

Här följer några idéer och förslag på hur detta kan göras. Förslagen är inte lektionsplaneringar utan exempel på samverkan som ni sedan kan bygga undervisningen utifrån.

Förslagen ger också förklaringar till hur samverkan stärker undervisningen om demokrati och bidrar till målet om aktivt medborgarskap. Detta kan vara användbart i dialogen med beslutsfattare och tjänstepersoner i kommunen om varför samverkan inom kommunen är värdefull.

Förslagen är indelade i två delar. Den första delen handlar om hur invånarundersökningar och enkäter är en del i att påverka och ha inflytande i kommunens arbete. Den andra delen handlar om platser i kommunen som är viktiga för demokratin och värdefulla för invånare att känna till och ha kunskap om.

För elever i anpassade skolformer är det extra viktigt att platserna inte bara har ett namn utan att eleverna även har kunskap om hur de hittar till platserna och hur platserna kan vara ett stöd för dem. Invånarundersökningar ska vara tillgängliga för alla invånare i kommunen och genom att titta närmare på hur man kan påverka synliggörs både rättigheter och möjligheter till påverkan.

Kommunens invånarundersökningar

Att delta i kommunens undersökningar och enkäter ger elever praktisk insikt i hur demokratin fungerar i vardagen och hur medborgare kan påverka. Det kan även omfatta uppföljning om hur beslut formas genom dialog och data. Eleverna får lärdom om medborgardeltagande och om hur medborgare kan bidra till beslutsfattande.

En invånarundersökning som många kommuner genomför är LUPP – lokal uppföljning av ungdomspolitiken. Ungdomsenkäten LUPP riktar sig till unga invånare och finns även som tillgänglig version för elever i anpassade skolformer.

Undersök om din kommun genomför ungdomsenkäten LUPP och om de även ger elever i anpassade skolformer möjlighet att påverka genom den tillgängliga enkäten anpassad LUPP.

Undersök även om kommunen genomför andra ungdomsundersökningar som målgruppen kan delta i.

Här är några förslag på aktiviteter.

- Titta på frågorna i anpassad LUPP eller en annan ungdomsundersökning. Inom vilka områden samlar kommunen in ungas attityder och röster? Varför tror eleverna att dessa områden är viktiga? Saknar eleverna några områden?
- Diskutera varför det är viktigt att svara på enkäter och hur det kan påverka beslut.
- Be en ansvarig tjänsteperson i kommunen att besöka eleverna och förklara hur informationen från enkäter används.
- Efter en undersökning, bjud in ansvarig tjänsteperson i kommunen för att tillsammans med eleverna prata om resultatet. Det är viktigt att resultaten och återkopplingen till eleverna sker så fort som möjligt och ger möjlighet för kommunen att arbeta vidare med resultaten i samtal med eleverna. Läs mer i lektionen Dialog med beslutsfattare.
- Utifrån områden i enkäten och resultat, bjud in politiker och tjänstepersoner för dialog i syfte att fördjupa och komplettera de ungas tankar om ämnet för enkäten.

Kommunens lokaler och verksamheter

Kommunhus eller stadshus

Här kan eleverna lära sig hur den lokala demokratin fungerar i praktiken, vilka roller som finns och hur beslut fattas. Be om en guidad tur, träffa kommunens politiker eller observera ett möte.

Bibliotek

Bibliotek fungerar som en demokratisk mötesplats och en plats med tillgång till information. Undersök tillsammans med eleverna bibliotekets roll att sprida information om samhällsfrågor, demokrati och politik. Be personalen om en kortare föreläsning om bibliotekets roll.

Ett ungdomsråd eller ungdomsfullmäktige

Träffa ungdomsrepresentanter eller vuxna som arbetar med demokrati och unga. Här kan ni tillsammans ta reda på vilka arenor för inflytande och påverkan det finns för unga i er kommun. Ni kan även undersöka hur elevråd kan kopplas ihop med exempelvis kommunens ungdomsråd.

Medborgarkontor eller servicecenter

På ett medborgarkontor kan eleverna lämna synpunkter om kommunen och kommunens verksamheter och få hjälp med frågor. Hitta till kommunens medborgarkontor och ta reda på vilken hjälp ni kan få och hur medborgardialog och synpunkter tas om hand.

Offentlig park eller torg

Offentliga platser används för möten, manifestationer och dialog och är medborgarnas gemensamma yta. Ta reda på hur invånarna i en kommun får använda offentliga platser och hur eleverna kan vara med och påverka stadsplaneringen.

Kulturhus eller ungdomsgård

På ett kulturhus eller ungdomsgård kan eleverna lära sig om hur kommunen stödjer kulturell och social verksamhet. Ta reda på hur platserna jobbar med inkludering och demokratiskt deltagande. Undersök om det finns projekt som involverar ungdomar i beslutsfattande eller ha ett samtal om demokrati, delaktighet och tillgänglighet i verksamheterna.

Andra samhällsplatser

Samhällsplatser som simhallar, ishallar och andra idrottsanläggningar är bra exempel på hur demokratin tar sig uttryck i vardagen. Simhallar och ishallar är ofta resultat av politiska beslut där medborgare har uttryckt sina önskemål. Genom demokratiska processer har invånarna i en kommun möjlighet att påverka vilka anläggningar som byggs. Genom att besöka platserna kan eleverna få syn på om platserna är tillgängliga för alla och om det är något som saknas.

Hur tillgängliga är platserna ni besöker?

Passa på att undersöka det.

Kanske vill ni lämna in en synpunkt eller förslag till kommunen?

Material att använda i skolans arbete med demokrati

Prata demokrati i anpassad skola, MUCF

Prata demokrati i anpassad skola riktar sig till lärare i den anpassade gymnasieskolan. Utbildningsmaterialet syftar till att vara en resurs, väcka intresse och skapa engagemang för arbete med demokrati och de mänskliga rättigheterna. I övningarna används en bredd av metoder för genomförande. Samtliga exempel har tillhörighet i olika ämnen och koppling till styrdokument.

<https://www.mucf.se/publikationer/prata-demokrati-i-anpassade-gymnasieskolan>

Redaktionen – en helhet i två delar, MUCF

Materialet Redaktionen, där klassen får möjlighet att arbeta i politiska nyhetsredaktioner, består av två delar som hör nära samman: **lärarhandledningen** och **elevernas uppgiftsbank**. Lärarhandledningen ger pedagogiskt stöd, förslag på upplägg och kopplingar till läroplanen, medan elevernas uppgiftsbank innehåller de tolv konkreta uppdragen som eleverna arbetar med. Tillsammans bildar de ett komplett undervisningsmaterial för längre temaarbeten om demokrati – men båda delarna kan även användas som inspirations- och uppgiftsbank i undervisningen.

<https://www.mucf.se/publikationer/redaktionen-lararhandledning>

<https://www.mucf.se/publikationer/redaktionen-elevernas-uppgiftsbank>

TIPS! I MUCF:s demokratipaket till skolan kan ni ta del av fler material.
[mucf.se/demokratipaketet](https://www.mucf.se/demokratipaketet)

Demokratistegen, Skolverket och Forum för levande historia

Skolverkets och Forum för levande historias Demokratistegen är en modell i sju steg för systematiskt arbete med frågor om demokrati och mänskliga rättigheter utifrån skolans behov. Modellen kan komplettera annat pågående arbete och frågor som trygghet, lika-behandling och arbetsmiljö. Modellen anpassas för anpassade skolformer under 2025.

<https://www.skolverket.se/kompetensutveckling/stod-i-arbetet/demokratistegen>

Demokrati och samhälle, Specialpedagogiska myndigheten

Här hittar specialpedagogiska myndighetens lektionstips och annan inspiration inom demokrati och samhälle för skolpersonal som jobbar inom den anpassade grundskolan.

<https://www.spsm.se/laromedel/inspiration-amnesomraden/demokrati-och-samhalle/>

Demokrati helt enkelt, UR play

En serie i sex fristående avsnitt där unga runt om i landet visar hur de påverkat och använt sina demokratiska rättigheter. Varje avsnitt lyfter två exempel kopplade till ett tema och blandar fakta med intervjuer – från idé till handling. I ett avsnitt får vi följa en kille som föreslog att särskolan skulle byta namn för att minska negativa associationer.

<https://urplay.se/program/226587-demokrati-helt-enkelt-medborgarforslag>

Egna anteckningar

[illegible]

[illegible]

